

Пілюк С.В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та правосуддя
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дедалі більш масштабне долучення суверенних держав до міжнародного співробітництва та визнання пріоритету міжнародного права перед національним законодавством спричинило чимало викликів для сучасного конституціоналізму, одним з яких є необхідність забезпечення юридичного верховенства конституції. Як наслідок, об'єктами судового конституційного нормоконтролю у багатьох країнах світу сьогодні є не тільки суто національне законодавство, а й міжнародні договори і закони, що мають відношення до міжнародних договорів (закони про ратифікацію, акти про затвердження міжнародних договорів тощо).

У низці держав компетенція конституційного суду як об'єкта перевірки включає міжнародні договори без відповідної конкретизації, які з них маються на увазі: ті, що вже підписані, але не ратифіковані і, відповідно, не набули чинності, або такі, що вже набули чинності після їх підписання і затвердження компетентними органами, або й ті й інші.

У силу природи міжнародного права, суверенітету й рівноправності держав попередній судовий конституційний нормоконтроль необхідний щодо міжнародних договорів, які не набули чинності, і законів, що стосуються цих міжнародних договорів.

Попередній нормоконтроль до ратифікації міжнародного договору виключає ситуацію, за якої цей договір, ставши обов'язковим для держави, водночас суперечить її конституції. Згідно з міжнародним правом, держава не може відмовитися від дотримання міжнародного договору на тій підставі, що він суперечить її національному праву (ст. 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів) [1].

Наступний (репресивний) судовий конституційний нормоконтроль, що здійснюється після ратифікації та набуття чинності міжнародного договору, може створити низку проблем, оскільки анулювання такого міжнародного договору або окремих його положень має бути наслідком дії вже не внутрішньодержавного, а міжнародно-правового механізму.

Зміст судового конституційного контролю стосовно міжнародних договорів у тій чи іншій державі передусім визначається тим, чи визнається у ній примат міжнародного права над національним, включаючи конституцію, або таке визнання не поширюється на конституцію, що зберігає верховенство у правовій системі країни.

Частіше за все конституційний суд наділяється повноваженням перевіряти конституційність саме тих міжнародних договорів, які ще не набули чинності, щоб попередити виникнення суперечностей між конституцією країни та її міжнародними зобов'язаннями.

Міжнародні договори проходять перевірку на конституційність шляхом попереднього контролю в Австрії, Албанії, Андоррі, Болгарії, Греції, Іспанії, Німеччині, Словенії, Угорщині, а також у низці арабських, африканських і латиноамериканських держав (Алжир, Габон, Конго, Мадагаскар, Малі, Сенегал, Туніс, Чад, Гватемала, Коста-Ріка, Чилі). У порядку наступного судового контролю конституційність міжнародних договорів перевіряється конституційними

судами Австрії, Греції, Ісландії, Португалії, Афганістану, Філіппін, Мавританії, Мадагаскару.

Частина перша статті 151 Конституції України [2] та пункт 3 статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» [3] наділяють Конституційний Суд України повноваженнями здійснювати два види контролю конституційності міжнародних договорів: наступний щодо чинних міжнародних договорів України та попередній стосовно тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість. Тим самим, за висловом В.Є. Скоморохи, Конституційний Суд України «включає норми міжнародного права до правової системи України» [4, с. 456].

Незважаючи на те що практика Конституційного Суду України в частині розгляду міжнародних договорів на предмет їх конституційності поки що повною мірою не охоплює наявну проблематику, але більш ретельний аналіз його окремо визначених рішень підтверджує поширення його юрисдикції щодо міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких може надаватися шляхом підписання, ратифікації, затвердження, прийняття договору, приєднання до договору (ст. 8 Закону України «Про міжнародні договори України» [5]). Такими актами можуть бути: закони про ратифікацію, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України про затвердження міжнародних договорів, які не потребують ратифікації; закони про приєднання до міжнародного договору або про прийняття міжнародного договору – щодо договорів, які не потребують ратифікації; укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України – щодо міжнародних договорів, які не потребують ратифікації (статті 9, 12, 13 того ж Закону).

Вітчизняна, як, власне, й світова, практика конституційного нормоконтролю поки що є незначною і перебуває на

стадії становлення, проте вже сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що цей напрям діяльності органів конституційної юстиції в умовах глобалізації набуватиме дедалі більшої ваги і значущості. Як наслідок, органи конституційної юстиції об'єктивно змушені будуть дедалі більше координувати свою діяльність, щоб конституційний процес у межах національних кордонів узгоджувався з міжнародними зобов'язаннями держав і міжнародно-правовими стандартами у відповідних сферах. Іншими словами, паралельно з глобалізацією політико-правових процесів відбуватиметься й глобалізація конституційної юстиції. Свідками такої глобалізації світова спільнота стане вже протягом найближчих десятиліть.

Список використаних джерел:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. – Ст. 141.
3. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
4. Скомороха В.Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики: монографія. К.: Леся, 2007. 716 с.
5. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.